

גישה אל כל מקום -

מה חושבים ילדים ובני נוער על נגישות, הכלה ושירותי תמיכה

בבית הספר Scottish Borders Council ו- Children in Scotland

רקע

שילוב ילדים עם מוגבלות במערכת החינוך בבריטניה והנגשת שירותי החינוך עבורם נשענים על שני חוקים עיקריים:

1. החוק בעניין אפליית אנשים עם מוגבלות משנת 1995 (DDA – Disability Discrimination Act).

2. חוק החינוך משנת 1996 (Education Act). שילוב שני החוקים מספק את המסגרת הסטטוטורית למתן הזדמנויות שוות ולהנגשת החינוך לתלמידים עם מוגבלות. נובעים מהם שלושה מערכים של חובות:

א. חובות הנובעות מה-DDA בעניין אפליה: לבתי-הספר אסור, עפ"י חוק, להפלות תלמידים עם מוגבלות. בית-ספר הוא מפלה אם:

- הוא מעניק לתלמיד עם מוגבלות, זה שכבר לומד או מי שמועמד ללמוד בו, יחס טוב פחות מאשר לתלמיד אחר, מסיבה הקשורה למוגבלות שלו וללא הצדקה (less favorable treatment) "duty".

- הוא אינו מצליח, ללא סיבה מוצדקת, לנקוט בצעדים סבירים כדי למנוע השמה של תלמידים עם מוגבלות במצב שיש בו קיפוח משמעותי ("reasonable adjustments duty").

ב. חובות תכנון הנובעות מה-DDA: רשויות מקומיות ובתי-ספר נדרשים לפתח תכניות לשיפור הנגישות של תלמידים עם מוגבלות, על-ידי:

Children in Scotland - הסוכנות הלאומית לארגונים ויחידים - וולונטריים, סטטוטוריים ומקצועיים - הפועלים בסקוטלנד עם ילדים ומשפחותיהם.

Scottish Borders Council - רשות מקומית בדרום סקוטלנד. אחד מתוך 23 המחוזות המינהליים בסקוטלנד. הצילומים בעמודים 21 ו-24 לקוחים מהפירסום המקורי.

- הגברת הנגישות לתכנית הלימודים.
- שיפורים בסביבה הפיזית של בית הספר כדי להגדיל את הנגישות הפיזית בהם.
- הנגשה בדרכים שונות של מידע כתוב הנמסר לתלמידים ולהוריהם.
- ג. חובות הנובעות מחוק החינוך מ־1996 בעניין צרכים חינוכיים מיוחדים (SEN – Special Educational Needs): חובות ה-SEN מספקות תמיכה לילדים שזוהו כבעלי צרכים חינוכיים מיוחדים. אלה כוללים רבים מהילדים עם מוגבלות, אבל לא רק הם. החוק מ־1996 קובע חובה:
  - לזהות
  - לעשות הערכה, ו-
  - לספק שירותי תמיכה זמינים היכן שהם נדרשים, כמו תמיכה בלימודים, ציוד ואביזרי עזר ועוד.

שלושת מערכי החובות הללו יחדיו מיועדים להבטיח גישה לחינוך והכלה של תלמידים עם מוגבלות בכל היבט של חיי בית הספר. בתי הספר מחויבים להגיש תכנית נגישות אחת לשלוש שנים, תוך דיווח על פעולות שנעשו בתקופה החולפת. זהו אחד ההיבטים הנבדקים ע"י הפיקוח וקובעים את דירוג הציון של בית הספר, דבר שיש לו, בין היתר, השלכות תקציביות. (ניתן למצוא ברשת האינטרנט דוגמאות רבות לתכניות כאלו. כמה מהן מופיעות במדור האינטרנט בעמ' 76).

חלק מעניין ומאתגר במיוחד בתפישה הבריטית של שילוב ונגישות לתלמידים עם צרכים מיוחדים במערכת החינוך הוא החובה לשתף את התלמידים עצמם בתהליכים של תכנון ויישום הנגישות. בסקוטלנד התנהל בשנים 2004-2006 פרויקט רחב היקף בעניין שיתוף התלמידים. עם סיומו ניתן מימון המשך לשלוש שנים נוספות כשהמוקד הפעם הוא יישום המידע שנאסף מהתלמידים ברמת בתי הספר, הרשות המקומית וברמה הלאומית. הדו"ח המופיע כאן יצא לאור ביוני 2007 והוא מסכם את חלקו הראשון של הפרויקט. מתוך דו"ח זה תורגמו כמה קטעים: המבואות, הממצאים העיקריים ושני פרקים העוסקים בהיבטים של נגישות פיזית. את הדו"ח במלואו ניתן לקרוא בכתובת: www.scotborders.gov.uk/pdf/20802.pdf

מערכת עניין של גישה

ומתוך הדו"ח עצמו:

מבוא

דו"ח מרתק זה של ה-Children in Scotland מתבונן בהכלה ונגישות דרך עיניהם של ילדים. תלמידים בכל רחבי ה-Scottish Borders הביעו את דעותיהם לגבי מה הופך את בית הספר לחוויה חיובית עבורם, ללא קשר לרמת הצורך שלהם בשירותי תמיכה. הוא מצביע על החשיבות העצומה שהתלמידים מייחסים לרעות וליחסים בין-אישיים. אין זה מספיק להיות כלול במימד הלימודי. ילדים ובני נוער מייחסים חשיבות גדולה לפעילויות חברה ותרבות – לאכול עם כל האחרים, לצאת לטיולי כיתה, לקחת חלק במשחקים ובפעילויות עם חבריהם. הם יודעים שהם זקוקים לסיוע אבל הם רוצים שזה יינתן להם באופן הדיסקרטי ביותר האפשרי. הפילוסופיה שעומדת ביסוד אמנת האו"ם לזכויות הילד היא שיש לקחת בחשבון את דעותיהם של ילדים, לא רק משום שזו זכות יסוד אלא גם משום שזה מביא להחלטות טובות יותר. הם המומחים בכל הנוגע לחייהם. מורים, סייעות, אדריכלים, מעצבים וקובעי מדיניות חייבים להקשיב להם. אבל מעבר לכך, יש להשתמש בתרומה שלהם. התשומות שלהם צריכות להגיע לחקיקה, למדיניות ולפרקטיקה. דו"ח מעולה זה מוכיח שכדאי לעשות זאת.

קתלין מרשל, נציבת ילדים ונוער בסקוטלנד

פתח דבר

מאז שנכנס לתוקף חוק החינוך בסקוטלנד ב־2002 (Disability Strategies and Pupils Educational Records) נדרשו הרשויות המקומיות להפיק אסטרטגיית נגישות אחת לשלוש שנים. אסטרטגיות אלו מכוונות לשפר את הנגישות לחינוך של תלמידים עם מוגבלות ועליהן להתייחס לשלושה היבטים חינוכיים:

- נגישות לתכנית הלימודים.
- נגישות לסביבה הפיזית.
- מתן מידע.

הרשויות המקומיות מחויבות להתייעץ עם ילדים ובני נוער תוך כדי התהליך של פיתוח אסטרטגיות הנגישות. ההנחיות להכנת אסטרטגיות הנגישות קובעות שיש לערב בתהליך מגוון רחב של תלמידים, ולא רק תלמידים עם מוגבלות. כאשר הפיקוח על החינוך והנציבות לזכויות אנשים עם מוגבלות דיווחו על הסבב הראשון של אסטרטגיות הנגישות הם ציינו את הצורך לשפר את נושא ההתייעצות. "כמה רשויות השתדלו לערב צעירים עם מוגבלות יחד עם כל הקושי שהדבר יוצר. אולם באופן כללי ההתייעצות עם תלמידים והורים טעונה שיפור." (Report on the First Round of Accessibility Strategies, Scottish Executive, 2003).

הצילום לקוח מהפרסום המקורי

על הפרויקט

מועצת Scottish Borders, בשיתוף עם Children in Scotland, התמודדה עם אתגר זה ע"י הקמת פרויקט "Access All Areas" בשנת 2003. מטרת הפרויקט הן לאתר עמדות של ילדים ובני נוער על נגישות ולהשתמש במידע זה כמקור ידע לאסטרטגיית הנגישות של ה-Scottish Borders ובכל המדיניות והפעילויות הקשורות אליה. הדבר מתבצע באמצעות ביקורים של איש צוות ה-Children in Scotland, שעובד יומיים בשבוע, בבתי-ספר יסודיים ותיכונים בכל רחבי האזור והתייעצויות שלו עם כיתות, קבוצות קטנות ועם תלמידים יחידים לגבי נגישות. ילדים ובני נוער אלה נשאלים לגבי: מה עובד, מה לא עובד, מה ניתן היה לשפר ומה יש לשנות. עמדות התלמידים מסוכמות בסדרות של דו"חות של בתי-הספר שהכוונה היא שיעשה בהם שימוש גם ע"י בית הספר וגם ע"י הרשות המקומית על-מנת לבצע שינויים נדרשים.

על הדו"ח הנוכחי

לאחר שלוש שנים של התייעצויות עם תלמידים הצטברה כמות גדולה של מידע ורעיונות. מעל 750 תלמידים בני 5-18 לקחו חלק בפרויקט. נכון לעכשיו השתתפו שלושה בתי-ספר יסודיים ושבעה יסודיים. אלה כוללים בתי-ספר באזורים כפריים ועירוניים כאחד, עם אוכלוסיות הנעות בין 700 ל-1,200 תלמידים.

חשוב מאד שמה שהתלמידים אומרים לא רק יירשם וידווח. יש להקשיב למה שיש לילדים ובני נוער לומר ולהשתמש בדברים אלה כדי לעשות שינוי. בשנת 2006 קיבל הפרויקט מימון לשלוש שנים נוספות ממועצת ה-Scottish Borders, על-מנת לוודא שהמידע שנאסף ייושם בעבודת הרשות.

היקף הפרויקט

במסגרת פרויקט Access All Areas נערכו התייעצויות עם מגוון רחב של תלמידים, בהתאם להנחיות המקוריות של הכנת אסטרטגיות נגישות. החקיקה המקורית נבעה מהרחבה של החוק נגד אפליה בגין מוגבלויות משנת 1995 (Disability Discrimination Act), אולם ארגון Children in Scotland ומועצת ה-Scottish Borders רצו להתייחס לכל הסוגים של צרכים מיוחדים ולא רק אלה הנכנסים לתוך ההגדרה הצרה יותר של "מוגבלות". משום כך לקחו חלק בפרויקט תלמידים

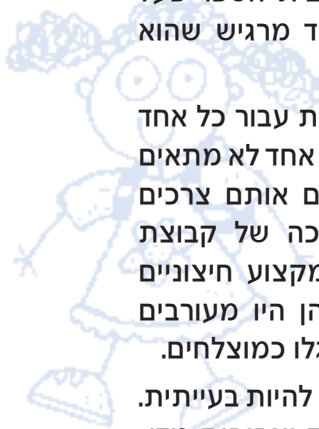

- עם נכויות פיזיות, לקויות חושיות, קשיי למידה, אוטיזם, קשיים חברתיים, רגשיים והתנהגותיים, כמו גם תלמידים ללא צרכי תמיכה נוספים. בשלב מאד מוקדם של הפרויקט התברר שילדים ובני נוער תופשים את המושג "נגישות" באופן הרבה יותר רחב ממה שעושים החקיקה הנוכחית או רוב האנשים המבוגרים העובדים בזירה זו. עבור תלמידים אלה משמעותה של נגישות היא כל דבר שגורם לכל אחד להיות חלק ולהרגיש שייך, ולא רק צרכי התמיכה הספציפיים. תלמידים רואים בד"כ זהות בין המושגים של נגישות והכלה. הראייה שלהם היא לעתים קרובות הרבה יותר הוליסטית מזו המשתקפת בחוקים הקיימים ובמערכות הממשלתיות.
- מרבית הסוגיות הנבדקות בדו"ח זה מתייחסות לדרך בה יש ליצור סביבה שבה כל אחד יכול ללמוד היטב (ולא חשוב אם יש או אין לו צרכים בסיוע נוסף). זוהי הדרך בה תפש את ה"נגישות" רוב ברור של התלמידים איתם התייעצו.
- התלמידים דנו בקשת רחבה של סוגיות ונושאים שכותרתם "נגישות". רוב התלמידים לא עשו אבחנה בין נגישות והכלה אלא ראו בהם מושג אחד.
- חברות ותחושה של להיות כלול הן מרכזיות. ילדים ובני נוער חושבים שלא אלה אין זה אפשרי שבית הספר יהיה באמת נגיש. שירותי תמיכה צריכים לקחת בחשבון את ההיבטים החברתיים כמו גם את ההיבטים הלימודיים על-מנת להיות באמת אפקטיביים.
- יכול להיות העדר מודעות בקרב תלמידים אחרים (וגם בקרב מבוגרים) לגבי המשמעות האמיתית של להיות תלמיד עם צרכים מיוחדים. הדבר נכון במיוחד בהתייחס להיבטים יותר חברתיים של חיי היום-יום בביה"ס כמו זמני ההפסקות וטיולים כיתתיים.
- חיוני לפתח אתוס בית-ספרי טוב שבו כולם חשים שהם "מתאימים". לכל צוות בית-הספר יש תפקיד מרכזי ביצירת אתוס זה – תלמידים היו מאד מודעים לדרך בה התייחס הצוות לתלמידים אחרים ולעתים קרובות השתקפו היבטים של התייחסות זו באינטראקציות שלהם עצמם.
- כל התלמידים יוצאים נשכרים מלימודים משותפים עם תלמידים עם צרכים מיוחדים. ילדים ובני נוער בבתי ספר אלה גילו לעתים קרובות יותר מודעות לסוגיות של מוגבלות וסובלנות כלפי השונה. נראה היה שהתפתחו "באופן טבעי" הבנה – ויישום של הבנה זו – בקרב התלמידים, במיוחד אם בית-הספר פעל כדי לפתח אתוס שבו כל אחד מרגיש שהוא שייך.
- יש לבנות את הפתרונות לבעיות עבור כל אחד ואחד – מה שמתאים לתלמיד אחד לא מתאים בהכרח לאחר, גם אם יש להם אותם צרכים לתמיכה נוספת. יוזמות תמיכה של קבוצת השווים להם, שימוש באנשי מקצוע חיצוניים (כמו יועצים) והשתלמויות בהן היו מעורבים מכללות ועסקים מקומיים התגלו כמוצלחים.
- גישה פיזית בבתי-הספר עלולה להיות בעייתית. בעיות נפוצות הן כיתות קטנות וצפופות מדי; מסדרונות צרים מדי; דלתות קשות לפתיחה ולתמרון לידן; פחות מדי מעליות וכבשים וחדרי מסעדה צפופים ורועשים.

ממצאים עיקריים

במהלך שלוש השנים האחרונות למעלה מ-750 תלמידים בגילאי 5-18 במחוז Scottish Borders הביעו את דעתם על נגישות, הכלה ושירותי תמיכה נוספים בבית ספרם. לקחו חלק תלמידים עם טווח רחב של צרכים מיוחדים כמו גם תלמידים ללא צרכים כאלה. אלה הממצאים העיקריים:

באזור ה-Scottish Borders נעשו התאמות רק כשהייתה דרישה לכך, זאת על רקע העלויות הגבוהות וההיקף של 9 בתי-ספר תיכוניים ו-65 בתי-ספר יסודיים. משום כך לא נעשו התאמות בבתי-ספר בהם לא היו תלמידים עם קשיי תנועה או לקויות חושיות.

מרבית התלמידים הביעו שביעות רצון מהמדיניות של הכנסת התאמות לבתי-הספר כאשר הדבר נדרש. אולם הם הדגישו שאם תלמיד חדש עם צרכים מיוחדים מתכנן להתחיל ללמוד בבית-ספרם, יש להשלים את כל עבודת הבנייה והכנת הציוד לפני שהוא מגיע.

לדעת מה עובד ומה לא עובד

בבתי-ספר בהם הוכנסו התאמות נשארו לעתים קשיות, במיוחד בכל מה שנוגע לתנועה ברחבי מבנה בית-הספר. הפיתרון היחיד במקרים רבים היה יצירת מסלולים נפרדים, נגישים, ואלה היו בד"כ ארוכים יותר או היו כרוכים לעתים ביציאה לאגפים מחוץ למבנה.

"לא עשו אצלנו מעלית שתעלה את גרם המדרגות הגדול כך שאנשים מוגבלים צריכים להקיף את כל בית-הספר מבחוץ ולהיכנס מהצד השני", תלמיד כיתה ו'.

היה ברור שהתלמידים מעדיפים שכל המסלולים בבית-הספר יהיו נגישים ושכולם ישתמשו באותם מסלולים, ולא בנפרדים. אפילו הבדלים קטנים יחסית נתפשו כבלתי נסבלים. כך, למשל, ילדה בכיסא-גלגלים נאלצת להשתמש בכניסת הבנים עם הרמפה ולא בכניסת הבנות עם המדרגות והדבר מאד משמעותי מבחינתה.

תלמידים עם מוגבלות לא הסכימו לקבל את ההנחה שאם הבניין הוא חדש או שנאמר עליו שהוא עומד בכל התקנות הנדרשות, הוא אכן מתאים להם בהקשר המעשי, היום-יומי.

"אם הם חושבים שבניין חדש זה אמור להיות ידידותי למשתמש בכיסא-גלגלים אז יש לי משהו להגיד להם – האם נסיתם לשבת בכיסא-גלגלים כדי להגיע לכיתות?", תלמיד כיתה ה'.

היה תסכול מכך שאנשים המעורבים בתכנון ובהתאמות נגישות של בתי-ספר לא ניסו באמת לשים את עצמם במקומם של אנשים עם מוגבלות ולחשוב לעומק כיצד יוכלו להגיע מנקודה א' לנקודה ב' אם היו, למשל, בכיסא-גלגלים. תלמידים רבים עם מוגבלויות חשו שהתהליך עשוי היה להיות

● תלמידים רוצים להיות מעורבים בתכנון של בתי-ספר חדשים וחשוב להתייחס לדעותיהם ולניסיונם, אם רוצים שהמבנים של בתי-הספר החדשים יהיו מוצלחים. כאשר נעשו התאמות בבתי-ספר מקומיים נשארו לא מעט בעיות, זאת למרות שהשינויים תאמו לכל התקנות הנדרשות. גם במקרים אלה, התלמידים עם צרכי התמיכה הנוספים חשו שהמעורבות שלהם הייתה מביאה לפתרונות יותר יעילים ומעשיים.

● רעשי רקע בחדרי הכיתה (במיוחד בכיתות עם חללים פתוחים) ושימוש בטכניקות הוראה מסוימות עלולים להקשות על רמת הריכוז של תלמידים במיוחד אם הם סובלים מקשיי למידה או מקשיים חברתיים, רגשיים והתנהגותיים.

● היו כמה תלמידים שהיבטים מסוימים בהתנהלות בבתי-הספר לא פעלו עבורם כמו שצריך ובתוכם שיטות הוראה מסוימות בהן השתמשו בכיתות.

● תלמידים הביעו לעתים קרובות את התרשמותם החיובית מהמאמצים שהושקעו כדי להקל על המעבר מבית-הספר היסודי לתיכון. אולם היה תחום אחד שתלמידים חשו שניתן לשפר אותו והוא המעבר בין כיתות באותו בית-ספר, עם דגש במיוחד על העברת מידע על צרכי התמיכה הנוספים של התלמיד בין המורים הישנים והחדשים.

● כמה תלמידים נתקלו בהצקות ובסטיגמות משום שהם מקבלים שירותי תמיכה, במיוחד בכיתות הגבוהות של בי"ס יסודי ובכיתות נמוכות של התיכון. בתי-ספר רבים נקטו בכמה יוזמות מוצלחות כדי להתמודד עם בעיה זו. היו כמה בתי-ספר שבהם לא עלתה הסוגיה של הצקות ונראה שהגורמים המכריעים בהקשר זה היו אתוס בית-ספרי טוב והתנסות ממושכת בשילוב של תלמידים עם צרכים מיוחדים.

מה הופך בית-ספר לנגיש?

המבנה

כאשר משוחחים עם תלמידים על נגישות הם מתייחסים בראש וראשונה לגישה הפיזית אל ובתוך בית-הספר שלהם. תלמידים רבים הביעו דאגה בעניין וזו התרכזה בבעיות של משתמשים בכיסאות גלגלים ואנשים עם קשיי תנועה.

לתכנן את העתיד

כמה תלמידים ציינו שיותר תלמידים עם צרכים מיוחדים לומדים עכשיו בבית־הספר שלהם ושהמספרים אף יגדלו בעתיד. מלבד הגידול במספרים הייתה גם תחושה שהצרכים של כמה מהילדים הם יותר מורכבים. תלמידים חשו שצריך לקחת זאת בחשבון בתכנון של בתי־ספר חדשים, כמו גם בהתאמות בבתי־ספר קיימים.

התחומים שדרשו לדעתם תשומת לב מיוחדת היו: גודל חדרי הכיתות; גודל ומספר המעליות בבתי־ספר גדולים יותר; גודל, מספר וסוג חדרי השירותים הנגישים; הגדלה של מספר החדרים הלא־יעודיים – חדרים שניתן להשתמש בהם למטרות שונות, על בסיס "דרישה" (הזכירו במיוחד חדרים לפעילות קבוצתית וחדרים בהם אפשר להתרגע).

חדרי כיתות

הרוב הגדול של התלמידים חושבים שחדרי הכיתות שלהם פשוט קטנים מדי. בעיה זו מחמירה לעתים קרובות בגלל הריהוט בכיתות. בחדרי כיתות רבים אי־אפשר בפועל לעבור את הדלת בכיסא־גלגלים. במהלך שלוש שנים של שיחות, תלמידים של שתי כיתות בלבד (שתיהן בבתי־ספר יסודיים) חשבו שהחדרים שלהם מספיק גדולים. גודל אחת הכיתות הללו היה 9 מ' x 8 מ', עם 18 תלמידים, כ־4 מ"ר בערך עבור כל תלמיד.

לא נקבעו בחוק דרישות למידות שטח בבתי־ספר יסודיים אך נראה שהמקובל הוא לבנות כיתות בשטח של כ־60 מ"ר עבור 30 תלמידים, כלומר, כ־2 מ"ר לתלמיד. קיים פער עצום בין זה לבין שטח של 4 מ"ר שתלמידי בתי־ספר יסודיים חשו שהוא המתאים. ייתכן שלא תמיד ניתן לספק רמה זו של יחס תלמיד/שטח אולם בכל מקרה הדבר נותן אינדיקציה למה שהתלמידים חושבים שנחוץ להם כדי שיוכלו לתפקד ביעילות ובנוחות. לאור העובדה שכל התלמידים מאמינים שהם אינם מתפקדים כמו שצריך במה שהם תופשים כמרחב עמוס וצפוף של חדר כיתה, הרי שגודל חדר הכיתה צריך להטריד כל אחד ולא רק תלמידים המשתמשים בכיסאות גלגלים. במספר בתי־ספר חשבו התלמידים שניתן לשפר את המצב ע"י סידור שונה של השולחנות והכיסאות. בבית־ספר אחד סודרו השולחנות בצורת "ח", מה שאפשר לתלמיד בכיסא גלגלים גישה קלה לכל חלקי חדר הכיתה.

הצילום לקוח מהפרסום המקורי

הרבה יותר יעיל אם הם היו יכולים להיות מעורבים בו במישרין. תלמידים עם מוגבלות שלקחו חלק בפרויקט היו מסוגלים להצביע בקלות על מקומות בבית־הספר שבהם היו בעיות של נגישות פיזית, כמו גם להציע להן פתרונות מעשיים. הרעיונות שלהם היו הגיוניים וכדאי להתייחס אליהם.

בתי־ספר חדשים

מועצת ה-Scottish Borders מוצאת בתהליך של תכנון ובנייה של מספר בתי־ספר חדשים – שלושה תיכוניים ושלושה יסודיים. הדבר יצר הזדמנות פז לשאול את התלמידים איך הם רואים את הנגישות בבניינים חדשים אלה: למצוא מה אכן עובד ולשכפל זאת, כמו גם מה לא עובד, ולשנות בהתאם.

התייעצויות ספציפיות עם תלמידים שלמדו בבתי־הספר החדשים היוו חלק מפרויקט Access All Areas ותוצאות אלו שולבו בהתייעצויות קודמות במסגרת הפרויקט. בממצאים אלה שותפו מנהלי בתי־ספר, אדריכלים, מתכננים והמועצה, על־מנת להבטיח שעמדות הילדים יתמכו בתהליך הבנייה. זוהי דוגמה מרתקת לדרך שבה דעות של ילדים ובני־נוער יכולות להשפיע באמת. אם דברים יתנהלו כהלכה יוכלו ילדים ובני־נוער לראות כיצד כמה מהרעיונות המוצלחים שלהם הופכים למציאות.

מעליות

"הגיעו אנשים מהכיוון הזה ומהכיוון ההוא ולא היה זמן לעשות משהו כך שבקלות היו יכולים לרמוס אותך... אף אחד לא מסתכל על השני, בית הספר כל כך גדול עכשיו", תלמיד כיתה ט' עם קשיי תנועה המדבר על פעם שבה נפל כאשר עבר בין כיתות.

כשמדובר בפרישה של בית ספר רוב תלמידי בתי הספר היסודיים מעדיפים מבנה במפלס אחד, כדי להימנע מהצורך במעליות, רמפות ומדרגות. תלמידי תיכון, שלומדים בד"כ בבתי ספר גדולים יותר, מעדיפים מבנה עם כמה מפלסים עם מערכת יעילה של מעליות. כאשר נבנו בתי ספר תיכוניים במפלס אחד המרחקים בין הכיתות עלולים היו להיות בעייתיים, במיוחד עבור אלה שהתקשו בתנועה בתוך הבניין.

בטיחות אש

תלמידים בכמה בתי ספר היו מאד ביקורתיים כלפי נהלי פינוי בזמן שריפה המשאירים אנשים בכיסאות גלגלים לבדם ב"אזור בטוח" עד להגעת כוחות ההצלה. תלמידים חשבו שכל אחד צריך להיות מסוגל להשתמש באותן יציאות ושאסור לעזוב אף אחד לבד. בבתי הספר היסודיים התייחסו לכך לעתים קרובות כאשר דנו בשאלת ההעדפה של בניין במפלס אחד. שני תלמידי תיכון מוגבלים הביעו חששות שאנשי הסגל עלולים שלא להיות מספיק מיומנים לגבי התפעול של כיסאות פינוי הנדרשים בזמן חילוץ משריפה.

בכמה בתי ספר התנועה בבניין מתעכבת בגלל הכובד של הדלתות, במיוחד במסדרונות. תלמידים ציינו לעתים קרובות שהם חושבים שצריכות להיות פחות דלתות או שהדלתות תישארנה פתוחות, אבל לא תמיד היה הדבר אפשרי בגלל תקנות כיבוי אש. פיתרון אפשרי אחד במקרים כאלה (כאשר עמידה בתקנות כיבוי אש מתנגשת בנגישות הנוחה בתוך בית הספר) היא התקנה של מערכות לשחרור דלתות אש – הדלתות נשארות פתוחות עד שמופעלת אזעקת האש כשאז הן נסגרות באופן אוטומטי.

קישוט

תלמידים רבים דברו על כך שניתן להשתמש בקישוט כדי לסייע לאנשים למצוא את דרכם כאשר הם נעים בבנייני בית הספר. הוצע לצבוע את מסגרות הדלתות בצבעים נוגדים לצבעי הקירות. בבית ספר אחד לקחו את הרעיון צעד אחד קדימה

מעליות נמצאות בעיקר בבתי ספר תיכוניים גדולים יותר. תלמידים מביעים שביעות רצון מעצם קיומן אולם יש מעליות ישנות שהן בד"כ קטנות, איטיות ומועדות לתקלות. המעליות צריכות להיות גדולות דיין כדי להסיע אנשי צוות המלווים תלמידים. התלמידים סבורים שהיה יעיל יותר אם המעליות היו גדולות מספיק כדי שיוכלו להכיל יותר ממשמש אחד בכיסא גלגלים. כיום תלמידים מרבים לאחר לשיעורים אם יותר מאדם אחד מנסה להשתמש במעלית.

תלמידים עם מוגבלות רוצים להיות מסוגלים להשתמש במעלית באופן עצמאי. הדבר אינו אפשרי כאשר לוחות הבקרה במעליות הקיימות הם גבוהים מדי או שצריך לסגור בהן את הדלתות באופן ידני.

מסדרונות

מסדרונות הם בעיה בכמה בתי ספר. קשה לנהל מעבר של "תנועה" חופשית מסיבות שונות. זו הייתה בעיה עבור כל התלמידים אבל במיוחד עבור אלה עם קשיי נייודות או ראייה, כמו גם עבור תלמידים עם אוטיזם. בבתי ספר תיכוניים הביע הצוות דאגה מכך שלכמה תלמידים אין מספיק זמן כדי להגיע לשיעור הבא שלהם כמו גם לגבי יכולתם להגיע אליו בבטחה, בגלל התלמידים הרבים הנעים בין הכיתות באותו זמן. אנשי צוות נוטים לשחרר מוקדם תלמידים אלה כדי שיוכלו להגיע ליעד הבא שלהם לפני שעת העומס. במקרים רבים סבורים התלמידים שהמסדרונות פשוט צרים מדי, ואף חמור מכך – בעיקר, בבתי ספר יסודיים – בגלל מעילים ונעליים המאוחסנים בהם (ולעתים אפילו עמדות עבודה של מחשבים). ציינו כבעיה גם את מספר הדלתות שיש לפתוח.

גודל בית הספר

באופן כללי נראה שתלמידים שלומדים בבתי ספר קטנים יותר חושבים שהם יותר נגישים מאלה שלומדים בבתי ספר גדולים. לעתים קרובות זה קשור לכך שתלמידים חשים יותר מוטרדים ופגיעים כאשר הם מסתובבים בבניינים גדולים, במיוחד אם יש להם קשיים בתנועה.

"זהו בית ספר הרבה יותר נעים כי אין בו כל כך הרבה ילדים. הוא לא צפוף והוא שקט יותר", תלמיד כיתה ו' שמשמש בכיסא גלגלים.

שיטות הוראה

כמה תלמידים, בעיקר, כאלה שהתקשו בקריאה וכתובה, נתקלו בקשיים כאשר הופעלו שיטות הוראה מסוימות. בבתי-ספר יסודיים התקשו כמה תלמידים כאשר קבוצות שונות בכיתה עבדו באותו זמן על נושאים שונים. דבר זה הביא לעתים קרובות לעלייה ברמת הרעש, וחשוב מכך, תלמידים דנו בבעיות שונות עפ"י המשימות הספציפיות של הקבוצה שלהם.

"עם כל הרעש הזה אני פשוט לא יכול לעבוד כמו שצריך... בד"כ אלה ילדים אחרים בכל הרמות והם בד"כ מדברים, כאילו שזה היה 5+3 ושכל אחד עושה אותו דבר, אבל חלק מהילדים לא עושים את זה – זה מאד קשה לי לחשוב עם הסכומים הקשים", תלמיד כיתה ב'.

הדבר עשוי להביא לכך שתלמידים עם קשיי למידה ימצאו שקל יותר להתרכז כאשר הם עובדים בקבוצות קטנות או אחד-לאחד מחוץ לכיתה. תלמידים עם קשיי למידה בבתי-ספר תיכוניים העדיפו שימוש בתמהיל של משאבים ושיטות הוראה ובמיוחד מרכיבים בשיעור שהחיו את חומר הלימודים ולא התרכזו רק במיומנויות קריאה וכתובה.

מה מציעים תלמידים לעשות בעניין חסמים לריכוז?

- להפחית את הפרעות הרעש שבאות מחוץ לחדר הכיתה (למשל, שמשות כפולות לחלונות).
- להפחית רעשי רקע בתוך חדר הכיתה (למשל, ע"י יותר שימוש ברהיטים רכים ושימוש בחומרים ועיצובים המכוונים לשיפור האקוסטיקה).
- לתת את הדעת על התקנת מערכות Sound-Field כיתתיות: מערכת מגברים המחוברת למיקרופון אלחוטי המבטיחה שהתלמידים שומעים בבהירות את קולו של המורה מעל רעשי הרקע. הוכח שנשכרים מכך לא רק תלמידים לקויי שמיעה או עם הפרעות קשב, אלא כל הילדים. היתרון הנוסף הוא שמירה מפגיעה במיתרי הקול של המורה.
- שימוש של המורים בשיטות הוראה היעילות ביותר המותאמות לתלמידים בכיתה.

והדלתות בכל קומה נצבעו באותו צבע כדי לסייע באבחנה בין המפלסים השונים. הצעות דומות הועלו לגבי רצפות כמו גם לגבי השימוש במרקמים שונים כדי להצביע על אזורים שונים או סכנות פוטנציאליות. תלמידים אהבו את השימוש בצבע בסביבת בית-הספר אך הרגישו שיותר מדי צבעים חזקים עלולים לגרום להסחת דעת ולהקשות על הריכוז.

מחסומים לריכוז

תלמידים בבתי-ספר יסודיים ברחבי ה-Scottish Borders שפכו אור על כמה מחסומים נפוצים לריכוז. מחסומים אלה צוינו ע"י תלמידים עם ובלי צרכים מיוחדים. תלמידים משתי הקבוצות חשו שמחסומים אלה פגעו לעתים קרובות ב"נגישות שלהם לתכנית הלימודים".

רעש

רעש היה הסיבה השכיחה ביותר שהעלו תלמידים כגורם שמפריע להם להתרכז בשיעור. במהלך ההתייעצויות על הקמה של בתי-ספר חדשים, נגישים, תלמידים חזרו והעלו את החשיבות שיש להפחתה בעוצמת הרעש. לעתים קרובות נבע הרעש מדיבורים של תלמידים אחרים בכיתה אבל צוינו גם הפרעות מכיתות אחרות (במיוחד בבתי-ספר עם אלמנטים של תכנון אזורי למידה פתוחים) ורעש מבחוץ (למשל, רעש של תחבורה ורעש של ילדי גן המשחקים בחוץ).

לא מדובר ברעש יוצא דופן המאפיין כיתות בבתי-הספר במחוז אלא בהצטברות בלתי נמנעת של רעש רקע המתהווה כאשר שלושים ילדים מתפקדים בתוך מרחב קטן יחסית. תלמידים רבים הצביעו על כך שהיתרון של שיעורי העזר שקיבלו היה בכך שניתנה להם הזדמנות לעבוד לבד או בקבוצה קטנה, ללא ההפרעות הרגילות שיש בחדר הכיתה הכללי. לתלמידים גם היה קל יותר בסיטואציה כזו לשמוע את המורה.

"אני ודאי נשמע כמו איזה 'יורם', אבל אני אוהב כשיש שקט.. זה קל יותר", תלמיד כיתה ו'.
"יש המון אנשים בכיתה. אם יש ארבעה אנשים בקבוצה זה טוב יותר כי אתה יכול לשמוע יותר", תלמיד כיתה ד'.

תלמידים רבים המקבלים תמיכה בלימודים אמרו שהיה להם קל יותר להתרכז כאשר הייתה מוזיקה ברקע, שסייעה לכסות על הפרעות אחרות.